

*Siniša Domazet**

NOVA ENERGETSKA STRATEGIJA EU SA POSEBNIM OSVRTOM NA NAFTU I GAS I ODGOVARAJUĆA STRATEGIJA REPUBLIKE SRBIJE U SVETLU ZAKONA O ENERGETICI

U poslednje vreme naročito je bila aktuelna kriza oko isporuke ruskog gasa Evropi, a koja je (kao što je poznato) nastala usled izuzetno niskih temperatura koje su pogodile ne samo Rusiju, već i mnoge druge države. Talas nezapamćenih hladnoća izazvao je veliko povećanje potrošnje energenata, posebno nafte i prirodnog gasa, koji se u velikom broju domaćinstava koristi za zagrevanje.

Rusija je morala, što je i logično, udovoljiti interesima domaćeg stanovništva, kako bi se izbeglo masovno smrzavanje ljudi na temperaturama nižim od -30°C, što je izazvalo redukciju, odnosno smanjenje isporuke prirodnog gasa planiranim tempom drugim državama.¹ Dugotrajni zastoj koji je tada nastupio u isporukama prirodnog gasa naneo je veliku štetu privredi EU, što je izgleda osvestilo njihove političare i privrednike, pa se (logično) postavilo pitanje kako rešiti ovaj gorući problem, koji može nastati usled bilo kakvog spora nekadašnje "sabraće" iz SSSR-a.² Aktuelna (i sve izraženija) energetska kriza je sve prisutniji problem, a EU to jako dobro zna, što potvrđuju pozitivna rešenja u zakonodavstvu, a i zva-

* Stipendista Ministarstva nauke i zaštite životne sredine.

¹ Ipak, (tada aktuelnoj) gasnoj krizi doprineli su i drugi faktori - jedan od njih su i izuzetno zategnuti odnosi između Rusije i Ukrajine, do kojih je došlo nakon političkih promena u Ukrajini i dolaska Viktora Juščenka na vlast, a koga su mnogi smatrali (i danas smatraju) prozapadnim i antiruski nastrojenim političarem. Odgovor Moskve je bio munjevit, a sastojao se u tome što je Kremlj rešio da prekine dotadašnju praksu isporuke gasa Ukrajini po bagatelnim cenama, višestruko manjim od tržišne, pa je zatraženo od Kijeva da (konačno) počne da plaća isporučeni gas, i to po tržišnoj ceni. Kijev se tome usprotivio, što je dovelo do nekoliko rundi pregovora, koji nisu urodili plodom. Vrhunac krize je nastupio onda kada je ruski Gasprom obustavio isporuke gasa Ukrajini pred nastupajuću 2006. godinu, zbog toga što je odbila da plati gas po novom cenovniku. Kao odgovor na ovu meru Moskve, jedan ministar u ukrajinskoj vladi je konstatovao da bi i Moskva morala da se pridržava istih (tržišnih) načela kada je u pitanju crnomorska flota, što je po ko zna koji put podgrejalo višegodišnji spor oko crnomorske flote (a i Krima, koji je nekada bio u sastavu Rusije, a koji je ona ustupila Ukrajini). Na ovakve i slične navode, Moskva optužuje Kijev da svakodnevno krađe velike količine prirodnog gasa koji je u tranzitu preko njene teritorije. Sve u svemu, ovaj skorašnji rusko-ukrajinski trgovinski (a prikriveno i politički) obračun ostavio je ozbiljne posledice po stanovništvo i privredu većine evropskih zemalja, posebno zapadnoevropskih, koje su svakodnevno tražile povećanje isporuke gasa i poštovanje trgovinskih ugovora (posledice nisu zaobišle ni Srbiju).

² Ne sme se zanemariti sveopšta energetska situacija u celom svetu, a koja se bez imalo preterivanja može nazvati krizom.

nična energetska politika, koja (sve više) zagovara štednju energije na svim poljima i racionalno trošenje energetske resursa. Inače, sve do poslednje decenije prošlog veka EU nije imala neku jedinstvenu energetska politiku koja bi poslužila rešavanju gore pomenute krize. To ipak ne znači da se na tom polju nije ništa radilo³; zajedništvo, iskazano kroz EGKS i EUROATOM, nije dalo očekivane rezultate usled porasta potrošnje (i izlaska u prvi plan) nafte, i to uvozne. Uopšte uzevši, uvozna zavisnost koja je karakterisala zemlje današnje EU ne samo da nije eliminisana, već je i povećana, što može (kao direktnu posledicu) da proizvede i nimalo željenu političku, a i ekonomsku zavisnost od zemalja izvoznika, u prvom redu Ruske Federacije. Stoga ne treba da čudi što EU (i ne samo ona) na sve moguće načine nastoji da smanji svoju zavisnost od uvoza energenata iz inostranstva.

U skladu sa ovakvim opredeljenjima nastao je, između ostalog, takozvani “zeleni dokument” (Green paper).⁴ On u stvari predstavlja svojevrsnu energetska strategiju Unije; podrazumeva balans održivog razvoja, konkurentnosti i istovremenog obezbeđenja sigurnosti u snabdevanju.

Evropa je ušla, prema mišljenju (i to vrlo opravdanom) redaktora, u novu energetska eru. Upozorava se na ranije pomenutu povećanu uvoznu zavisnost energenata (naročito prirodnog gasa), koja će u sledećih 20 do 30 godina sa sadašnjih 50% dostići neverovatnih 70% u korist uvoza. Polovina od ukupne količine gasa u Uniji dolazi iz tri države: Rusije, Norveške i Alžira. S druge strane, potrošnja prirodnog gasa beleži vrtoglav porast od 1,6% godišnje. Slična situacija je i sa cenama ovog energenta, koje takođe rastu, što najviše pogađa krajnje potrošače.

Ovaj dokument ukazuje i na činjenicu da Evropa još uvek nije razvila punu konkurentnost na svom unutrašnjem tržištu. Tek sa ispunjenjem ovog preduslova građani Unije mogu računati na niže cene energenata i na povećanje sigurnosti u snabdevanju. U skladu s tim predlaže se ulaganje u razvoj međukonekcija, traži se i dobra legislativna osnova, a na kraju i puna primena zacrtanih mera u praksi.⁵ Efekti ovakve strategije direktno će uticati na živote svakog građanina EU, stoga se ukazuje na šest ključnih područja delovanja:

1. Konkurentnost i unutrašnje energetska tržište;
2. Energetska raznolikost u snabdevanju;
3. Solidarnost, koja ima za cilj da predupredi svaku krizu u snabdevanju;
4. Održivi razvoj; neophodna je sigurnost u snabdevanju, obezbeđenje konkurentnosti na tržištu snabdevanja energentima, ali se sve to treba sprovesti uz očuvanje životne sredine;

³ Još prilikom prvih koraka koji će dovesti do stvaranja Unije, u prvom planu su ugalj i atomska energija. Primer su Evropska zajednica za ugalj i čelik i Evropska zajednica za atomsku energiju.

⁴ Green paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy; Brussels, 8. 3. 2006.

⁵ Između ostalog, predviđaju se sledeći projekti, čija se realizacija očekuje do 2023. godine:

1. Gasovod koji će povezivati Holandiju i Veliku Britaniju, čiji se završetak očekuje do kraja 2006.
2. Takođe, ukazuje se i na potrebu za dve međusobne konekcije, čija bi realizacija osigurala da 4 zemlje, koje su danas povezane sa državama van EU, u budućnosti budu integrisane u mrežu gasovoda EU. Amber projekat, kako se zove međupovezivanje Poljske i Litvanije, obezbediće da tri baltičke države budu povezane sa preostalim gasnom infrastrukturom EU.
3. Ovde se spominje i povezivanje između Finske i Estonije, nazvano Baltikkonektor, koje će obezbediti da Finska, koja je trenutno povezana jedino sa Rusijom, bude uključena u direktnu vezu sa gasnom mrežom EU i skladištem gasa u Litvaniji.
4. Langed gasovod i novi norveško-evropski gasovod.

5. Tehnologije i inovacije; želi se (na ovakav način) obezbediti da EU postane svetski lider u energetske tehnologijama;
6. Spoljna politika; ovde se kao jedno od najznačajnijih pitanja postavlja pitanje saradnje EU sa Rusijom. Treba li EU da razvija nove partnerske odnose sa Ruskom Federacijom, ali i sa drugim glavnim proizvođačima energenata; svakako je gas glavni "artikal" ove saradnje.

Naravno, preduslov za obezbeđenje zacrtanog jeste otvoreno tržište. Redaktori ovog izveštaja su protiv svakog protekcionizma; misle da je on glavna kočnica nesmetanom i ubrzanom razvoju energetskog tržišta Unije. Istinska konkurencija na tržištu dovešće do pada cena energenata, povećaće sigurnost u snabdevanju; već u julu 2007. uz pojedine izuzetke, svaki potrošač u EU imaće zakonito pravo na kupovinu struje i gasa od bilo kog snabdevača u EU. Da bi se to postiglo, do kraja 2006. godine Direktive koje se odnose na struju i gas moraće biti implementirane od strane svih država članica.

Jedna od najznačajnijih direktiva jeste *Direktiva 2004/67/ES* od 26. aprila 2004. koja se odnosi na mere zaštite u snabdevanju prirodnim gasom.

Naime, prirodni gas postaje sve važnija komponenta u snabdevanju energijom Zajednice, i kao što je naznačeno u "Zelenom dokumentu", EU očekuje da postane povećano zavisna od uvoza gasa iz izvora snabdevanja van EU.

U skladu sa direktivama 98/30/ES i 2003/55/ES koje sadrže osnovna pravila o unutrašnjem tržištu prirodnog gasa, tržište gasa Unije je liberalizovano. Kao posledicu toga, svaka nezgoda koja kao efekat proizvodi smanjenje u snabdevanju gasom, može izazvati ozbiljne poremećaje u privrednoj aktivnosti Unije; zbog ovih razloga, postoji povećana potreba za sigurnošću u snabdevanju gasom.

U Direktivi se dalje navodi da je važno održavati sigurnost u snabdevanju gasom, posebno u svetlosti porasta gasnog tržišta u Evropi. Na raspolaganju je veliki broj instrumenata za industriju, i odvojeno, za Države članice, da bi se obezbedilo poštovanje propisa o sigurnosti snabdevanja. Naročito se ovde ističu *bilateralni sporazumi između država članica*, koji će svakako doprineti ostvarenju (barem) minimuma sigurnosti u snabdevanju.

Uzevši u obzir važnost obezbeđenja u snabdevanju gasom, zasnovanog na dugoročnim ugovorima (long-term contracts), Komisija će kontrolisati razvoj gasnog tržišta na bazi izveštaja država članica. Ovi ugovori igrali su vrlo važnu ulogu u obezbeđenju sigurnosti u snabdevanju gasom u Evropi i imaće je i dalje. Trenutni nivo dugoročnih ugovora je odgovarajući za nivo Zajednice, i veruje se da će takvi ugovori nastaviti da daju značajan doprinos u sveukupnom snabdevanju gasom, kaže se u direktivi.

Naročito je važna solidarnost između država članica u hitnim situacijama, posebno kad se ima u vidu činjenica da države članice postaju povećano međuzavisne u snabdevanju gasom.

Direktiva nalaže ustanovljenje takozvane Gas Coordination Group koja će omogućiti koordinaciju mera u slučaju značajnijih poremećaja u snabdevanju, a takođe može pomoći državama članicama u usaglašavanju mera preduzetih na nacionalnom nivou. Države članice moraju da usvoje i objave nacionalne hitne mere.

Ova direktiva, kaže se dalje u tekstu, ustanovljava mere za obezbeđenje odgovarajućeg nivoa sigurnosti u snabdevanju gasom. Ove mere takođe doprinose pravilnom funkcionisanju unutrašnjeg gasnog tržišta. Ona ustanovljava opšte

smernice na osnovu kojih će države članice definisati opšte, transparentne i nediskriminatorske mere sigurnosti koje će biti kompatibilne sa uslovima konkurencije unutrašnjeg tržišta gasa.

Za potrebe ove direktive definišu se termini “dugoročni ugovori” (long-term contracts) i “značajniji poremećaj u snabdevanju”.

Dugoročni ugovori (long-term contracts) o snabdevanju prirodnim gasom podrazumevaju ugovor o snabdevanju gasom sa rokom važnosti dužim od deset godina, dok se pod “značajnijim poremećajem u snabdevanju” podrazumeva situacija gde zajednica rizikuje da izgubi više od 20% njenog snabdevanja gasom iz trećih država, kao i situaciju na nivou Zajednice koja nije adekvatno rukovođena nacionalnim merama.

Države članice će definisati prava i odgovornosti različitih učesnika na gasnom tržištu, i posebno odgovarajući minimum sigurnosnih standarda u snabdevanju kojih se moraju pridržavati učesnici na tržištu gasa države članice u pitanju. Standardi će biti implementirani na transparentan i nediskriminatorski način i biće objavljeni, navodi se u direktivi.

Član 4. govori o sigurnosti snabdevanja pojedinih potrošača. Države članice će obezbediti da snabdevanja za domaćinstva unutar njihovih teritorija budu zaštićena u odgovarajućem stepenu u slučaju ekstremno niskih temperatura, poremećaja, i slično.

Ukoliko je odgovarajući nivo međupovezivanja na raspolaganju, države članice mogu doneti odgovarajuće mere u saradnji sa drugom državom članicom, uključujući bilateralne sporazume, da bi postigle standarde u sigurnosti snabdevanja koristeći pristupačna skladišta gasa locirana u krugu druge države članice.⁶

Ove mere, posebno bilateralni sporazumi, neće sprečiti ispravno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta gasa Unije.

Član 5. govori o izveštavanju. Naime, u svojim izveštajima države članice će u skladu sa ovim članom obuhvatiti sledeće:

1. Konkurentski uticaj mera preduzetih u skladu sa članom 3. i 4. na sve učesnike na tržištu gasa;
2. Nivo skladišnih kapaciteta;
3. Domašaj dugoročnih ugovora o snabdevanju gasom sklopljenih od strane kompanija osnovanih i registrovanih na njihovim teritorijama, zasnovan je na informaciji pribavljenoj od zainteresovanih kompanija, ali isključujući komercijalno osetljive podatke, i na stepenu kolebljivosti tržišta gasa.

Član 6. ove direktive govori o monitoringu - Komisija će vršiti monitoring, na bazi izveštaja iz člana 5. (1):

1. stepena novih dugoročnih uvoznih ugovora o snabdevanju gasom iz trećih država;
2. postojanja odgovarajuće kolebljivosti u snabdevanju gasom, kao i
3. nivo međusobne povezanosti nacionalnih gasnih sistema država članica.

⁶ Primera radi, Srbija (još uvek) nema nijedno skladište prirodnog gasa. Ipak, na ovom polju su posle dužeg zastoja preduzete određene radnje. Trenutno je u izgradnji skladište gasa u Banatskom Dvoru, koje bi svakako obezbedilo Srbiji mnogo veću sigurnost u snabdevanju prirodnim gasom iz Rusije, a koje ide preko našeg severnog suseda, Mađarske. Ipak, to neće u potpunosti zadovoljiti potrebe, tako da se očekuje izgradnja novih skladišta prirodnog gasa. Problem je što je njihova izgradnja vrlo skupa, a država nema novca za toliko velike investicije.

Direktiva govori bliže o gore pomenutoj Gasnoj koordinacionoj grupi (Gas Coordination Group) koja je ustanovljena da obezbedi koordinaciju mera obezbeđenja u snabdevanju, ali i o nacionalnim hitnim merama:

1. Države članice će pripremiti, ali i usavršiti nacionalne mere u hitnim situacijama i ove mere će saopštiti Komisiji. Države članice će, kao što je već rečeno, i objaviti njihove nacionalne hitne mere.
2. Grupa će sačiniti pun izveštaj, između ostalog, o merama preduzetim od strane država članica, uključujući relevantne bilateralne sporazume.
3. Do 19. maja 2008. komisija će, u svetlosti ponašanja država članica u implementaciji ove direktive, izvestiti o efektivnosti instrumenata upotrebljenih u saglasnošću sa članovima 3. i 4. i njihovim efektima kao i razvoju konkurencije na unutrašnjem tržištu gasa.

Državama članicama je ustanovljena obaveza da donesu odgovarajuće propise neophodne za poštovanje ove direktive do 19. maja 2006. Naravno, postavlja se pitanje da li se u tome uspele.

Zeleni dokument, kao što je već pomenuto, ističe neophodnost solidarnosti između država članica; liberalizovano i konkurentno tržište doprineće sigurnosti u snabdevanju i poslati pozitivne signale potencijalnim investitorima. Buduće akcije treba da se baziraju na ustanovljenju takozvane Evropske opservatorije za snabdevanje energijom, i to što je pre moguće, a koja će imati za zadatak da vrši monitoring potražnje, snabdevanja, zatim da uočava uska grla u infrastrukturi i snabdevanju u ranim stadijumima, kao i da te radnje budu komplementarne sa radom Međunarodne agencije za energiju.

U dokumentu se ističe i potreba za preispitivanjem postojećih direktiva koje se odnose na gas i struju, kako bi se videlo da li se one mogu nositi sa potencijalnim poremećajima u snabdevanju.

Sve u svemu, evropska energetska politika treba da se zasniva na tri glavna objekta:

1. Održivost-ovde se podrazumeva ulaganje napora da se razviju takozvani obnovljivi izvori energije, a istovremeno zadrže oni koji najmanje zagađuju životnu sredinu.
2. Konkurencija-obebediće razne korisne posledice za potrošače i ekonomiju u celini, stimulisaće investicije u proizvodnju "čiste energije", ali i obebediti energetska efikasnost.⁷

Inače, Komisija će u 2006. godini predložiti Akcioni plan energetske efikasnosti, što će zahtevati širok politički konsenzus. Energetska efikasnost je postala ne samo evropski, već i svetski prioritet. Sve aktivnosti će se sprovoditi u saradnji sa Međunarodnom agencijom za energiju i Svetskom bankom. EU bi trebala, prema redaktorima ovog dokumenta da predloži i promoviše međunarodni sporazum o energetske efikasnosti.

3. Sigurnost u snabdevanju - traži se takozvani energetska miks, koji podrazumeva upotrebu raznih izvora energije, kao i korišćenje različitih prava-

⁷ Iako je Evropa već sada jedan od svetskih regiona koje karakteriše najveća energetska efikasnost, to ipak ne znači da se ne može i dalje postići napredak. Naime, pokazalo se da čak 20% energije koja se utroši u EU može biti sačuvano, što je ekvivalentno sumi od čak 60 milijardi € godišnje. To znači da se taj novac može uložiti u druge svrhe, kao što je poboljšanje sigurnosti u snabdevanju, otvaranje novih radnih mesta, i tako dalje.

ca snabdevanja iz zemalja izvoznika, prevashodno Rusije.⁸ Za postizanje ovih ciljeva, važno je staviti ih u u jedinstven okvir, u prvi Strateški EU energetske pregled.

Ovaj dokument predviđa određeni broj konkretnih predloga radi ostvarenja tri gore zacrtana cilja:

1. EU ima potrebu da kompletira unutrašnje tržište gasa i električne energije. Ovakva akcija bi uključivala sledeće mere:
 - a) razvijanje evropske mreže; ovde bi trebalo da bude uključen i tzv. European regulator i Evropski centar za energetske mreže (European Centre for Energy Networks)
 - b) poboljšanje međukonekcija;
 - v) stvaranje okvira za stimulaciju novih investicija;
 - g) mere za posticanje konkurencije.
2. EU želi da obezbedi da njeno unutrašnje tržište garantuje sigurnost u snabdevanju, kao i solidarnost između država članica. Konkretno mere uključuju sledeće:
 - a) pregled postojeće legislative Zajednice o tržištu nafte i gasa;
 - b) poboljšanje sigurnosti mreže kroz povećanu saradnju između mrežnih operatera i ukoliko je moguće evropske grupacije mrežnih operatera;
 - v) veću fizičku sigurnost infrastrukture, posebno preko opštih standarda;
 - g) poboljšanje transparentnosti energetske ponude na evropskom nivou.
3. Zajednici je potrebna jedna stvarna, široka debata (na nivou Zajednice) o različitim energetskim izvorima, uključujući troškove i doprinose klimatskim promenama, da bi se postiglo uverenje da je odgovarajuća EU-kombinacija energetskih izvora u skladu sa ciljevima sigurnosti u snabdevanju, konkurentnosti i održivog razvoja.
4. Evropi je potreban sporazum sa izazovima klimatskih promena na način kompatibilan sa Lisabonskim ciljevima. Komisija bi, između ostalog, mogla da predloži sledeće mere Savetu i Parlamentu:
 - a) jasan pristup da je prioritet energetska efikasnost; energetska efikasnost bi mogla do 2020. da donese uštede i do 20% ;
 - b) usvajanje dugoročne putne karte za obnovljive energetske izvore, sa ciljem da stabilizuju i umanje zavisnost EU od uvoza energenata.
5. Dokument ističe i potrebu za strateškim energetskim tehnološkim planom, koji će obezbediti najbolju upotrebu evropskih resursa, izgradnju na evropskim tehnološkim platformama sa opcijom zajedničkih tehnoloških inicijativa ili zajedničkih poduhvata da bi se razvilo upravljanje tržištima energetskih inovacija.
6. Opšta spoljna energetska politika; u skladu sa reakcijom na izazove visokih i nestabilnih cena energije, povećanjem uvozne zavisnosti, jakog rasta globalne potražnje i globalnog zagrevanja, EU, kaže se u dokumentu, ima potrebu za jasno definisanom spoljnom energetskom politikom. S tim u vezi, Komisija između ostalog, predlaže sledeće:

⁸ Ovakav stav ne treba da čudi, imajući u vidu skorašnju krizu u snabdevanju koja je nastala kao posledica rusko-ukrajinskog ekonomsko-političkog spora. EU u želji da izbegne probleme u snabdevanju, sve više traži alternativne pravce; jedan od njih će po svemu sudeći, jednim delom ići i kroz Srbiju.

- a) definisanje evropskih prioriteta u izgradnji nove infrastrukture neophodne za sigurnost snabdevanja energentima EU;
- b) razvijanje pan-evropskog energetskog sporazuma;
- v) dublje energetske relacije između glavnih proizvođača i potrošača, kao i
- g) međunarodni sporazum o energetskej efikasnosti.

Dakle, na osnovu gore rečenog, vidljivo je da se EU ozbiljno suočila sa problemom obezbeđenja dovoljno energije u budućem periodu, a strah od mogućih poremećaja, posebno kad je u pitanju njen glavni snabdevač prirodnim gasom, Rusija, se pokazao sasvim opravdanim. Stoga ne treba da čudi što se EU sve više okreće traženju alternativnih pravaca, a jedan od njih bi išao i preko Balkana; naravno, reč je o poznatom projektu Konstanca-Pančevo-Omišalj-Trst.⁹ To bi svakako bio projekat od obostranog interesa, a takođe bi omogućio da se izbegnu takozvana uska grla proizvodnje. Ostaje da se vidi kako će se stvari razvijati u narednom periodu, no sigurno je da Srbija ne sme da dozvoli da joj izmakne ovako dobro prilika koja bi joj mogla omogućiti da postane lider na Balkanu, što je mesto koje joj objektivno i pripada.

No, da bi se sa reči prešlo na dela, potrebno je da i Srbija definiše svoju energetske politiku i da donese odgovarajuće propise iz ove oblasti koji će omogućiti da se ta politika u praksi i sprovede, a ne da samo ostane mrtvo slovo na papiru.

Prvi korak na tom putu predstavlja Zakon o energetici,¹⁰ kojim se uređuju: ciljevi energetske politike i način njenog ostvarivanja, način organizovanja i funkcio-

⁹ 10. aprila 2006. u Beogradu je održan prvi energetski samit "Balkanski naftovodi-kada i gde", sa ciljem da se ukaže na izuzetnu stratešku važnost ovog pravca. Skup je organizovan od strane elektronskog nedeljnika "Enerdži obzerver", a na čelu ekipe domaćina bio je (tadašnji) potpredsednik Vlade Srbije Miroljub Labus. Inače, balkanska ruta snabdevanja dobila je na važnosti istovremeno sa procenama da će rasti proizvodnja sirove nafte u reonu Kaspijskog mora, ali to nosi sa sobom i logističke probleme; turski moreuzi Bosfor i Dardaneli su već sada izuzetno zagušeni, broj brodova koji kroz njih prolaze je ogroman, tako da se dešava da tankeri čekaju i po nekoliko nedelja da bi mogli da prođu kroz ove moreuze-stoga ne treba da čudi što su balkanski naftovodi dobili na važnosti-oni predstavljaju jednu izvanrednu izвозnu trasu koja može veoma da koristi EU i pomoću koje bi se osigurao transport iz kaspijskog regiona, a istovremeno bi se izbegli ekološki problemi; ovaj panevropski naftovod bi prolazio kroz Rumuniju, Srbiju, Hrvatsku, Sloveniju i Italiju, a omogućio bi transport sirove nafte iz Kazahstana, pa dalje preko luke Novorosijsk na Crnom moru, do rumunske luke Konstanca, odakle bi se dalje naftovodom transportovala do Italije, preko Balkana (jednim delom i preko Srbije). Potom bi se taj naftovod spojio u Trstu sa Transalpskim naftovodom, čime bi se omogućilo povezivanje sa rafinerijskom preradom u Austriji, Nemačkoj i Češkoj. Bilo je čak i predloga da se uz postojeći naftovod izgradi i gasovod, kako bi se gas mogao transportovati iz Italije do Rumunije. Sama ideja izgradnje naftovoda i gasovoda koji bi jednim svojim delom išao i preko naše zemlje, je za Srbiju od izuzetne geo-strateške važnosti, a ne treba zaboraviti ni ekonomske beneficije - Srbija bi mogla godišnje, prema nekim procenama, da inkasira nekoliko stotina miliona dolara, po osnovu tranzitnih taksi, poreza, vršenja usluga, a dodatno bi se uposlili i privredni kapaciteti. Naravno, pogrešan bi bio zaključak da je balkanski pravac jedino rešenje za EU. Ima i konkurentskih pravaca. Jedan od njih je pravac Burgas-Aleksandropulis. Sam taj projekat nastao je još 1997. a kreatori su bili Bugarska, Grčka i Rusija. Taj naftovod bi Rusiji omogućio izvoz nafte preko Crnog mora, čime bi se zaobišao Bosfor. Razlog je delom i politički (a ne samo ekonomski)-Rusija tim potezom želi da eliminiše Tursku, kao strateškog partnera SAD. Lukoil je predložio da se trasa produži do Soluna. Procene govore da bi izgradnja naftovoda trajala četiri godine. Još jedna alterantiva je naftovod Burgas-Valona, koji bi povezivao albansku luku Valona sa Burgasom, preko Makedonije. I ovaj naftovod bi mogao biti završen za četiri godine.

¹⁰ "Službeni glasnik RS", 84/2004.

nisanja tržišta energije, uslovi za uredno i kvalitetno snabdevanje kupaca energijom i uslovi za ostvarivanje bezbedne, pouzdane i efikasne proizvodnje energije, upravljanje sistemima prenosa, transporta i distribucije energije i način obezbeđivanja nesmetanog funkcionisanja i razvoja ovih sistema, uslovi i način obavljanja energetske delatnosti, uslovi za ostvarivanje energetske efikasnosti i zaštite životne sredine u obavljanju energetskih delatnosti i nadzor nad sprovođenjem ovog zakona.¹¹

Značaj ovog zakona je između ostalog, i u tome što su u njemu postavljene osnove energetske politike Srbije, a koja obuhvata mere i aktivnosti koje se predviđaju radi ostvarivanja dugoročnih ciljeva u oblasti energetike, a naročito:

1. sigurnog, kvalitetnog i pouzdanog snabdevanja energijom i energentima;
2. uravnoteženog razvoja energetskih delatnosti u cilju obezbeđivanja potrebnih količina energije i energenata za zadovoljavanje potreba kupaca energije i energenata;
3. podsticanja konkurentnosti na tržištu na načelima nediskriminacije, javnosti i podsticanja konkurentnosti na tržištu;
4. stvaranja uslova za bezbedan i pouzdan rad energetskih sistema;
5. obezbeđivanja razvoja energetske infrastrukture i uvođenja savremenih tehnologija;
6. obezbeđivanja uslova za unapređenje energetske efikasnosti u obavljanju energetskih delatnosti i potrošnji energije;
7. stvaranja transparentnih, atraktivnih i stabilnih uslova za ulaganja u izgradnju, rekonstrukciju i modernizaciju energetskih objekata i sistema, kao i uslova za njihovo povezivanje sa energetskim sistemima drugih država;¹²
8. stvaranja uslova za stimulisanje korišćenja obnovljivih izvora energije i kombinovane proizvodnje električne i toplotne energije;
9. unapređenja zaštite životne sredine;
10. decentralizacije u planiranju i sprovođenju razvojnih programa.¹³

Prema ovom zakonu, energetska politika se sprovodi realizacijom Strategije razvoja energetike Republike Srbije,¹⁴ programa ostvarivanja te strategije i energetskog bilansa. Strategiju donosi Narodna skupština, na predlog Vlade Republike Srbije, za period od najmanje deset godina. Vlada Srbije prati realizaciju Strategije i po potrebi pokreće inicijativu za njeno usklađivanje sa realnim potrebama za energijom i energentima.¹⁵ Njena obaveza je i da donese program ostvarivanja Strategije razvoja energetike Republike Srbije na predlog resornog ministarstva.

¹¹ Član 1. pomenutog zakona.

¹² Posebno je to važno istaći kad se radi o budućem projektu Konstanca-Pančevo-Omišalj-Trst.

¹³ Član 4. Zakona.

¹⁴ U članu 5. navodi se da se njome određuju: dugoročni ciljevi razvoja pojedinih energetskih delatnosti, prioriteta razvoja, izvori i način obezbeđivanja potrebnih količina energije, odnosno energenata, podsticajne mere za finansijska ulaganja u energetske objekte u kojima će se koristiti obnovljivi izvori energije, podsticajne mere za povećanje energetske efikasnosti, uslovi i način za obezbeđivanje zaštite životne sredine i mere za sprovođenje te zaštite i drugi elementi od značaja za ostvarivanje ciljeva energetske politike.

¹⁵ Vlada Republike Srbije zaista je sačinila predlog Strategije, još krajem 2004. godine. Inače, Strategija razvoja energetike Srbije do 2015. godine promoviše:

a) Usklađeni razvoj energetskih proizvodnih sektora sa energetskim potrebama sektora potrošnje energije, sa minimumom troškova za snabdevanje energentima i ekonomski prihvatljivom i energetski efikasnom supstitucijom finalnih energenata. Konkurentna pozicija Srbije poboljšaće se uz značajno smanjenje energetskog intenziteta;

Programom se utvrđuju uslovi, način i dinamika ostvarivanja strategije, energetski objekti koje je neophodno izgraditi i koncesije koje će se dati za izgradnju energetskih objekata; program se donosi na period od šest godina.¹⁶

Zakon promovise princip tržišnog poslovanja prilikom obavljanja delatnosti na tržištu energije, uz koga neminovno ide i princip konkurentnosti i jednakog pravnog položaja svih subjekata na tom tržištu.

Za izgradnju energetskih objekata neophodno je pribaviti *energetsku dozvolu*, a zahtev za izdavanje te dozvole mogu podneti domaća i strana pravna i fizička lica. Ona su potpuno izjednačena u pogledu uslova za izdavanje ove dozvole, a koju izdaje ministar nadležan za poslove energetike. Ova dozvola nije neophodna kada su u pitanju energetski objekti koji se grade na osnovu dodeljene koncesije za izgradnju energetskog objekta na određenom području, kao i za rekonstrukciju već postojećeg energetskog objekta. Izdaje se na period do dve godine od dana izdavanja, sa mogućnošću njegovog produženja.¹⁷

- b) Prevazilaženje tehničko-tehnološke zaostalosti, kad su u pitanju energetski izvori, što podrazumeva modernizaciju postrojenja i oplemenjivanje postojećih tehnologija - posebno se insistira na takozvanim "čistim tehnologijama" i sistemima za zaštitu biote; naravno, traži se i povećan stepen učešća energetskih izvora "domaćeg porekla", što je sasvim razumljivo;
- v) Racionalnu upotrebu kvalitetnih energenata* kao i povećanje efikasnosti u proizvodnji, transportu i distribuciji električne i toplotne energije;

* Ovde treba odmah istaći jedan značajan podatak, a to je da je Srbija siromašna kvalitetnim energentima, pa stoga izdvaja velika finansijska sredstva za njihov uvoz; sem toga, gro energetskih resursa, posebno lignita, leži u južnoj pokrajini, Kosovu i Metohiji. Primera radi, na teritoriji KiM, na kome Srbija trenutno nema efektivnu kontrolu, prisutne su (prema nekim procenama) rezerve lignita za narednih jedanaest vekova!!! A tu su i nalazišta mnogih retkih minerala, posebno rude zeolita, koja predstavlja izvanredan "filter" za negativno delovanje osiromašenog uranijuma, koji je korišćen prilikom agresije na (tadašnju) SRJ. Eventualna nezavisnost KiM značila bi gubitak sirovinske baze i u budućnosti bi dovela do energetske krize. Ostale negativne ekonomsko-političke aspekte je nepotrebno isticati.

- g) Diverzifikaciju izvora i pravca snabdevanja naftom i prirodnim gasom. Podstiče se i na intenzivniju međunarodnu saradnju u oblasti istraživanja nafte i gasa, sve u skladu sa ekonomskim mogućnostima;
- d) Korišćene obnovljivih izvora energije* i tehnologija sa prirodnim gasom, naravno uvažavajući eko-standarde i proklamovani princip energetske efikasnosti;

* Obnovljivi izvori energije su, prema Zakonu o energetici, izvori energije koji se nalaze u prirodi i obnavljaju se u celosti ili delimično, posebno energija vodotokova, vetra, neakumulirana sunčeva energija, biomasa, geotermalna energija i dr.

- d) Selektivno korišćenje novih i obnovljivih izvora energije ima za cilj usporavanje stope rasta uvoza energenata, smanjivanje negativnog uticaja na biotu, uz neophodno prilagođavanje praksi i regulativi EU u ovoj oblasti;
- e) Reorganizaciju vertikalno integrisanih javnih preduzeća, što ima za cilj, kako se kaže u strategiji, stvaranje ambijenta za tržišno poslovanje energetskih subjekata;
- ž) Podsticanje naučno-istraživačkog rada, usmerenog obrazovanja i usavršavanja kadrova;
- z) Država može značajno da utiče na poslovanje i stabilnost energetskih subjekata kroz različite mere ekonomske politike, uspostavljanje nove savremene tehničke regulative, propisa i standarda za energetske delatnosti; ne treba zaboraviti ni dogovor o pristupu Srbije (sa KiM) u energetsku zajednicu zemalja jugoistočne Evrope; dalje, država mora da stimuliše i ulaganja u nove energetske izvore i tehnologije, ali se mora istovremeno voditi računa i o najsiromašnijim slojevima stanovništva. Potpuno sprovođenje reformi zahteva i izradu odgovarajućih programskih instrumenata.

¹⁶ Član 6. st. 1. i 2.

¹⁷ Član 25, 26, član 28. st. 1. član 29. st. 1, 3, 4, član 33. st. 3 i 4;

Energetska dozvola se, između ostalog, mora pribaviti i za izgradnju i rekonstrukciju naftovoda i produktovoda, objekata za skladištenje nafte i rezervoarskog prostora za derivate nafte preko 50 tona, kao i objekata za transport prirodnog gasa, objekata za skladištenje prirodnog gasa, objekata za distribuciju prirodnog gasa i objekata za skladištenje utečenog prirodnog gasa.¹⁸

Inače, ova dozvola, kad je u pitanju izgradnja direktnih gasovoda, naftovoda, produktovoda, se može izdati energetsom subjektu koji obavlja delatnost proizvodnje električne energije, derivata nafte ili toplotne energije radi povezivanja njegovih objekata sa objektima kvalifikovanog kupca,¹⁹ izolovanog kupca, kao i sopstvenih pogona i drugih objekata proizvođača a u cilju snabdevanja tih objekata energijom. Izdavanje ove dozvole može se odbiti ako bi ta izgradnja s obzirom na trasu, prostor na kome se gradi ili uslove priključenja, ugrozila ostvarivanje ciljeva zaštite životne sredine ili ugrozila sigurnost snabdevanja tarifnih kupaca energijom.²⁰

Kriterijumi za izdavanje energetske dozvole za izgradnju pomenutih proizvodnih kapaciteta definisani su zakonom.²¹

U članu 36. ovog zakona ustanovljena je obaveza Operatora sistema da omogućiti pristup treće strane sistemu na principu javnosti i nediskriminacije; pod operatorom se podrazumeva energetski subjekt koji obavlja delatnost upravljanja prenosnim, transportnim ili distributivnim sistemom, odnosno delatnost upravljanja skladištem prirodnog gasa.

Operator sistema može odbiti pristup sistemu ako nema tehničkih mogućnosti zbog nedostajućih kapaciteta, zbog pogonskih smetnji ili zbog preopterećenosti sistema, odnosno zbog ugrožene sigurnosti funkcionisanja sistema ili prigovora proizvođača energije u Republici Srbiji o nepostojanju reciprociteta.²²

Takođe, zakonom je ustanovljena i obaveza operatora prenosnog, odnosno transportnog sistema da omogućiti *tranzit energije* preko prenosnog, odnosno transportnog sistema kojim upravlja, uz poštovanje zaključenih međudržavnih konvencija ili ugovora, kao i principa regulisanog pristupa treće strane, nediskriminacije i javnosti. Operator može da odbije zahtev za tranzit energije, ako nema tehničkih mogućnosti, zbog nedostajućih kapaciteta, zbog pogonskih smetnji, zbog preopterećenosti prenosnog, odnosno transportnog sistema usled preuzetih ugovornih obaveza i potrošnje energije kupaca na teritoriji R. Srbije, kao i zbog nepostojanja reciprociteta.²³

Naravno, energetska delatnost može da obavlja preduzeće, odnosno drugo pravno lice ili preduzetnik koji je upisan u odgovarajući registar i koji ima licencu za obavljanje energetske delatnosti, a tu svakako spada transport nafte naftovodima, transport derivata nafte produktovodima, transport prirodnog gasa, upravljanje transportnim sistemom za prirodni gas, skladištenje prirodnog gasa, upravljanje skladi-

¹⁸ Član 27. st. 1. t. 4 i 5.

¹⁹ Kupac koji ispunjava uslove propisane ovim zakonom, kupuje energiju za sopstvene potrebe i koji može slobodno izabrati svog snabdevača energije.

²⁰ Član 31. st. 1 i 3.

²¹ U te kriterijume spadaju naročito: uslovi u pogledu bezbednog i nesmetanog funkcionisanja energetskog sistema, uslovi za određivanje lokacije i korišćenja zemljišta, uslovi zaštite životne sredine, mere zaštite zdravlja ljudi i bezbednosti ljudi i imovine, stepen energetske efikasnosti, uslovi korišćenja primarnih izvora energije, uslovi vezani za tehničku opremljenost i finansijsku sposobnost podnosioca zahteva da realizuje izgradnju energetskog objekta.

²² Član 37. st. 1.

²³ Član 38.

štem prirodnog gasa, kao i distribucija i upravljanje distributivnim sistemom za prirodni gas, i najzad, trgovina prirodnim gasom radi snabdevanja tarifnih kupaca.²⁴

Za obavljanje energetske delatnosti neophodno je posedovanje *licence*, a koju izdaje Agencija za energetiku. Izdaje se na zahtev energetskog subjekta za svaku energetsku delatnost posebno, i to za period od deset godina, sa mogućnošću produženja na zahtev energetskog subjekta.²⁵ Sadržina licence i uslovi za njeno izdavanje regulisani su ovim zakonom.²⁶ Zakonom je propisana i mogućnost privremenog oduzimanja licence ako energetski subjekt između ostalog, prestane da ispunjava jedan ili više uslova koji su sadržani u čl. 46. kao i ako energetske sisteme ne održava u ispravnom i bezbednom stanju i u skladu sa tehničkim propisima kojima se uređuju uslovi eksploatacije. Ako energetski subjekt ne otkloni nedostatke zbog kojih je licenca privremeno oduzeta u odgovarajućem roku, moguće je i trajno oduzimanje licence.²⁷

S druge strane, ukoliko bi prestanak rada energetskog subjekta kome je privremeno oduzeta (data) licenca mogao da ugrozi redovno i sigurno snabdevanje energijom, živote i zdravlje ljudi ili da prouzrokuje teške poremećaje u privredi, Agencija može rešenjem odobriti da nastavi obavljanje energetske delatnosti do obezbeđenja uslova za otklanjanje štetnih posledica prestanka rada energetskog subjekta.²⁸

Da bi mogao snabdevati energijom potencijalne kupce, energetski subjekt i kupac energije imaju zakonsku obavezu da zaključe *ugovor o prodaji energije* (električne, prirodnog gasa ili toplotne energije) i to pre priključenja objekta kupca na prenosni, odnosno transportni ili distributivni sistem. Iako kod nas prilikom zaključenja ugovora važi načelo neformalnosti, za zaključenje ovog ugovora zahteva se pismena forma i on mora, pored elemenata utvrđenih ZOO, da sadrži i sledeće elemente: vreme priključenja, prava i obaveze u pogledu količine energije koja se isporučuje, dinamike i kvaliteta isporuke, trajanje ugovora i uslove produženja ugovora, prava i obaveze u slučaju prestanka ugovora, obaveze energetskog subjekta za snabdevanje energijom tarifnih kupaca u slučaju neispunjenja obaveza u pogledu kvaliteta i kontinuiteta isporuke, obaveze kupca u slučaju neispunjenja obaveza plaćanja, uslova i načina preuzimanja i korišćenja energije, prava i obaveze u slučaju privremene obustave isporuke energije, načina merenja, obračuna i uslova plaćanja preuzete energije, načina informisanja o promeni tarifa, cena i drugih uslova isporuke i korišćenja energije, kao i druge elemente u zavisnosti od specifičnosti i vrste usluga koje pruža snabdevač.²⁹

Kupac je dužan da energiju koristi pod uslovima, na način i za namene utvrđene ugovorom o prodaji energije, zakonom i drugim propisima donetim na osnovu ovog zakona.³⁰ Razumljivo, zabranjeno je samovlasno priključivanje objekata, uređaja ili instalacija na prenosni, transportni ili distributivni sistem,³¹ a za one koji to ipak izvrše, predviđene su odgovarajuće sankcije.³²

²⁴ Član 40. i 41.

²⁵ Član 44. st. 1, član 45. st. 1, 2, 3.

²⁶ V. član 44. st. 3 i čl. 46. st. 1. Zakona o energetici.

²⁷ Član 48. st. 1. i 4.

²⁸ Član 49. st. 1.

²⁹ Član 56. st. 1. i čl. 57. st. 1.

³⁰ Član 61.

³¹ Član 64. st. 1.

³² Ko samovlasno priključi objekte, uređaje ili instalacije na prenosni, transportni ili distributivni sistem kazniće se za krivično delo zatvorom do tri godine; ko koristi energiju bez ili mimo

Uslove isporuke električne energije i *prirodnog gasa* kupcima bliže propisuje Vlada Republike Srbije, kao i mere koje se preduzimaju u slučaju da je ugrožena sigurnost isporuke usled poremećaja u funkcionisanju energetskeg sistema ili poremećaja na tržištu energije.³³ Uslovima isporuke između ostalog, bliže se uređuju mere koje se preduzimaju u slučaju kratkotrajnih poremećaja usled havarija i drugih nepredviđenih situacija zbog kojih je ugrožena sigurnost funkcionisanja energetskeg sistema, kao i zbog nepredviđenih i neophodnih radova na održavanju energetskih objekata ili neophodnih radova na proširenju sistema. Odluku o primeni navedenih mera donosi Operator sistema.³⁴

Energetski subjekti koji obavljaju energetske delatnosti transporta prirodnog gasa, upravljanja transportnim sistemom, skladištenja prirodnog gasa, upravljanja skladištem prirodnog gasa, distribucije prirodnog gasa i upravljanja distributivnim sistemom za prirodni gas dužni su da koriste i održavaju energetske objekte u skladu sa tehničkim propisima i standardima koji se odnose na delatnost koju obavljaju, uslovima zaštite od požara i eksplozija, kao i uslovima zaštite životne sredine utvrđenim zakonom i drugim propisima. To ne važi za one subjekte koji koriste sabirno-transportne sisteme na eksploatacionim poljima za proizvodnju prirodnog gasa.³⁵

Isti subjekt je dužan da u planu razvoja, koji se donosi za period od pet godina, utvrdi dinamiku izgradnje novih i rekonstrukciju postojećih energetskih objekata za transport prirodnog gasa, izvore sredstava i druge uslove za razvoj transportnog sistema. Inače, u zakonu se upotrebljava naziv *operator transportnog sistema prirodnog gasa*, a koji se bavi već pomenutom delatnošću. Ukoliko on obavlja (i) delatnost transporta prirodnog gasa, u obavljanju delatnosti upravljanja transportnim sistemom nezavisan je u pogledu organizacije i donošenja odluka koje se odnose na obavljanje delatnosti upravljanja transporta prirodnog gasa, u odnosu na obavljanje delatnosti transporta prirodnog gasa.³⁶

Takođe, operator je odgovoran (i) za bezbedan transport prirodnog gasa od ulaza u transportni sistem prirodnog gasa do mesta na kojem vrši isporuku prirodnog gasa energetskeg subjektu koji obavlja delatnost distribucije prirodnog gasa, odnosno mesta na kojem vrši isporuku prirodnog gasa kupcu priključenom na transportni sistem, ali i za funkcionisanje, održavanje i razvoj sistema za transport prirodnog gasa, u skladu sa tehničkim propisima i standardima koji se odnose na delatnost koju obavlja i uslovima zaštite životne sredine utvrđenim zakonom i drugim propisima.³⁷

Ovaj energetski subjekt je odgovoran, između ostalog, i za operativno upravljanje transportnim sistemom prirodnog gasa, usaglašavanje rada transportnog sistema prirodnog gasa Republike i susednih gasovodnih transportnih sistema, kao i za obezbeđenje sigurnosti funkcionisanja transportnog sistema.³⁸

mernih uređaja ili suprotno uslovima utvrđenim ugovorom u pogledu pouzdanog i tačnog merenja preuzete energije kazniće se za krivično delo zatvorom do jedne godine (član 159. zakona, a u vezi sa čl. 64. st.1 i st. 2.)

³³ Član 71.

³⁴ Član 72. st. 1 t. 3. i čl. 74.

³⁵ Član 115. pomenutog zakona.

³⁶ Član 119. st. 1. i čl. 120. st. 1. i st. 3. Uopšte uzevši, sistem za transport prirodnog gasa čini mreža cevovoda, drugi energetski objekti, telekomunikacioni i informacioni sistem i druga infrastruktura neophodna za transport prirodnog gasa radnog pritiska većeg od 16 bara.

³⁷ Član 118. st. 1.

³⁸ Član 121. st. 1. t. 3, 5 i 7.

Zakonom je predviđena obaveza operatora da donese pravila o radu transportnog sistema prirodnog gasa, uz saglasnost Agencije, a ona sadrže naročito: tehničke uslove za bezbedno funkcionisanje tog sistema, postupke kad se radi o havariji, pravila o pristupu treće strane transportnom sistemu prirodnog gasa, i slično.³⁹

Slično je rešenje i kad se radi o energetskim subjektima koji obavljaju delatnost skladištenja prirodnog gasa.⁴⁰ Takođe je za njih upotrebljen izraz u zakonu isti - *operator skladišta prirodnog gasa*. Njegove odgovornosti definisane su ovim zakonom.⁴¹

Poseban odeljak ovog zakona posvećen je *distribuciji prirodnog gasa*. Distributivni sistem prirodnog gasa čini mreža cevovoda, drugi energetske objekti, telekomunikaciona, informaciona i druga infrastruktura neophodna za distribuciju prirodnog gasa radnog pritiska manjeg od šest bara. Ustanovljena je dužnost energetskog subjekta koji obavlja ovu delatnost da isporučuje gas svim kupcima na području na kojem je obavlja, sve u skladu sa principima javnosti i nediskriminacije. Ovaj subjekt je odgovoran za redovnu i bezbednu distribuciju prirodnog gasa, funkcionisanje, održavanje i razvoj sistema za distribuciju prirodnog gasa uz obavezu primene tehničkih propisa i standarda za delatnost koju obavljaju, kao i uslova zaštite životne sredine utvrđenih zakonom i drugim propisima. I ovde je prisutna obaveza donošenja razvojnog plana za isti vremenski period, i za iste objekte; naziv ovog subjekta je takođe identičan-*operator distributivnog sistema*.⁴² On donosi pravila o radu distributivnog sistema uz saglasnost Agencije.⁴³

Zakon predviđa i mogućnost postojanja *kombinovanog operatora sistema*, koji može da obavlja delatnost upravljanja transportnim, distributivnim i skladišnim sistemom za prirodni gas.⁴⁴

Identična zakonska rešenja važe i kad je u pitanju *transport nafte i naftnih derivata*, kojem je posvećen poseban odeljak.

Naime, energetske subjekt koji obavlja delatnost transporta nafte naftovodom ili delatnost transporta derivata nafte produktovodom dužan je da u planu razvoja (takođe pet godina) utvrdi dinamiku izgradnje novih i rekonstrukciju postojećih transportnih kapaciteta, izvore sredstava i druge uslove za razvoj transportnog sistema i odgovoran je za ostvarivanje plana razvoja.⁴⁵ On ima dužnost da omogućiti tranzit nafte naftovodom na principu regulisanog pristupa treće strane, nediskriminacije i javnosti uz poštovanje zaključenih međudržavnih konvencija ili ugovora; ipak, on može i odbiti pristup trećoj strani po zahtevu za tranzit nafte naftovodima ako postoje tehničko-tehnološka ograničenja, ako su kapaciteti naftovoda

³⁹ Član 123. st.2.

⁴⁰ Oni su dužni da obezbede uslove za bezbedno skladištenje, funkcionisanje i održavanje skladišta prirodnog gasa u skladu sa tehničkim propisima i standardima koji se odnose na delatnost koju obavljaju, kao i uslovima zaštite životne sredine utvrđene zakonom i drugim propisima. I ovde postoji obaveza donošenja plana razvoja (isto na pet godina) kojim bi bila utvrđena dinamika izgradnje novih i rekonstrukcija postojećih objekata za skladištenje prirodnog gasa, izvore sredstava i druge uslove za razvoj skladišta prirodnog gasa (v. član 125. i 126. st 1.)

⁴¹ V. član 127. zakona o energetici.

⁴² Član 129. 130. st. 1. i st. 3. čl. 131. st. 1. i čl. 132. st. 1.

⁴³ V. član 134. st. 2. ovog zakona.

⁴⁴ Član 135. st. 1.

⁴⁵ Član 110.

popunjeni, ili zbog preuzetih ugovornih obaveza i potrošnje nafte od strane kupaca na teritoriji Republike Srbije.⁴⁶

I on mora da donese pravila o radu transportnog sistema koja, između ostalog, sadrže tehničke uslove za bezbedno funkcionisanje sistema, postupke u slučaju havarije, pravila o pristupu treće strane sistemu za transport nafte,⁴⁷ itd.

Slične odredbe važe i u slučaju električne energije, kao i toplotne energije.

Sve u svemu, na osnovu svega gore rečenog, može se zaključiti da je energetska kriza već uveliko u toku i da se po tom pitanju već sad preduzimaju značajne mere, kako od strane organa EU, tako i Srbije koja želi da jednog dana postane punopravna članica EU. Za to je neophodna harmonizacija relevantnih propisa ali i primena u praksi, nije dovoljno samo ih doneti na papiru-koji se broje na hiljade i svakog dana ih je sve više. Deo tih propisa svakako je iz oblasti energetike, koja će biti sigurno najvažniji oslonac svake države u budućnosti (pored piјаče vode). Jako je važno da ti propisi odgovaraju sadašnjem trenutku u kom se nalazimo i da omogućavaju razvoj ovog vaţnog segmenta privrede u budućnosti.

Zato ne treba da čudi postojanje energetske strategije, kako EU, tako i naše zemlje, koje će svakako u budućem periodu biti identične. Dobra regulativa i primena zakonskih normi u praksi vaţno je i zbog predstojećeg velikog projekta Konstanca-Pančevo-Omišalj-Trst. Nijedan investitor neće hteti da uloţi svoja sredstva u tako nešto bez odgovarajuće pravne zaštite koja će mu pruţiti adekvatno obezbeđenje. Sem toga, Srbija mora da se okrene alternativnim izvorima energije, kao što su sunčeva energija, energija vetra, i posebno biomasa. Zakonom o energetici pokušalo se da se stvori jedan pravni okvir za realizaciju postavljenih ciljeva u predstojećem periodu. Koliko se u tome uspelo, pokazaoće budućnost.

⁴⁶ Član 112. ovog zakona.

⁴⁷ Član 111. st. 1.